

З М І С Т

Берестейська Унія	7
Ідея Українського Патріархату	60
Святий Йосафат Кунцевич	79

ВІД АВТОРА

У зв'язку з Ювілеєм 375-ліття Берестейської та 325-ліття Ужгородської Унії Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, що його ми відзначували в нашій Апостольській Екзархаті в м. лютім-березні м. року, враз з Днем Помісности нашої Церкви і 80-літтям Верховного Архієпископа Йосифа VII, виникла потреба короткої історії Унії. Щоб заповнити цю прогалину, в часописі «Церква і Життя» (чч. 12, 1972 — 6, 1973) появилось ряд статей на цю тему. Відбитка тих статей, з коротким вступом і незначними доповненнями, становить першу частину цієї книжечки.

З уваги на велику актуальність питання Українського Патріархату, як середника церковної єдності, в минулому й сьогодні, присвячено йому окрему розвідку.

Цього ж року, (25 листопада), відзначуватимемо 350-ліття мученичої смерті Святого Йосафата Кунцевича, Мученика за Церковне З'єднання. Щоб, хоч частинно заповнити брак популярного життєпису й, бодай в загальному, познайомити наших вірних з життям, чеснотами та ідеями Святого Йосафата, постала друга частина книжечки. В її основу покладено працю Василянських ченців: оо. М. М. Соловія і А. Г. Великого, п. .: «СВЯТИЙ ИОСАФАТ — його життя і доба», вид. оо. Василян, Торонто, Канада, 1967, ст. 464. На нашу гадку — це найкращий твір, що об'єктивно і в критичний спосіб представляє особу Св. Йосафата і його добу. На той твір відкликаємось неодноразово, як на головне джерело наших інформацій про Св. Йосафата.

Віriamo, що тим скромним вкладом, хоч частинно буде задоволена потреба подібної праці та інформативного матеріалу й посібника на цьому

терені, зокрема для Доповідачів на Ювілейних торжествах і вдумливих Читачів. Якщо аргументи і заключення Автора приведуть до подібних рефлексій декого з Шан. Читачів цих рядків, а вслід за тим до молитви, до посиленої праці над покращанням долі нашої Церкви сьогодні й в майбутньому, та до праці над здійсненням ідеалу: «щоб було в нас одно стадо й один Пастир», то це дасть нам задоволення, що труд наш не був даремним.

Сьогодні — після об'єднання українських земель і народу в УРСР під оглядом політичним, а під оглядом релігійним (офіційно) в Русській Православній Церкві, — могло б здаватися, що здійснилися віковічні мрії наших пращів, і всіх українських патріотів про єдність земель й одну віру українського народу.

Оце незадовго (бо лиш через 15 літ!) відзначимо тисячоліття Християнства в Україні. Чи не парадокс це, що овочем першого тисячоліття «Святої Русі-України» — це матеріалістичний, безбожницький комунізм? Чи не трагічним треба назвати стан християнства в Україні сьогодні?

Маю на увазі українське християнство взагалі, та українське християнство в його католицькій формі зокрема.

І, коли поєднанні українських земель, визначенні й політичному визнанні їх границь на міжнародному форумі, ще можна надавати певне позитивне політичне значення, то сучасна духовна неволя-ясир — це найбільш трагічна доба в житті нашого народу — велетня з якого живцем деруть шкуру, виривають здорову душу й серце і насильно переціплюють йому такі ж штучні, московські сурогати.

Чи сьогоднішній стан нашої Церкви на Рідних Землях треба вважати епілогом її тисячолітньої історії, а чи може прологом до нової доби?!

Ми схильні вбачати в ньому те друге.

Сідней, 1 жовтня, 1973.

БЕРЕТЕЙСЬКА УНІЯ

(СПРОБА АНАЛІЗИ ПРИЧИН БЕРЕТЕЙСЬКОЇ УНІЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ)

ВСТУП

Недавні святкування 375-ліття Унії Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, примушують багатьох з нас застановитися ще раз глибше над її генезою, тобто мотивами її творців та історичними й іншими причинами, що довели до здійснення того переломового і вагомого в наслідки акту в історії нашого народу. Це переосмислення тимбільше конечне, що в нашій історії, а зокрема в умах і публікаціях багатьох українців закріпилося поняття, що згадана Унія Української Православної Церкви з Римом, проголошена в Бересті 1596 року, — це польсько-єзуїтська інтрига, здійснена в інтересах польського, а не українського народу.

Такий погляд укрався й закріпився в нас на підставі одностороннього і фальшивого насвітлення тої Унії польськими і московськими істориками, і на підставі документів виданих та інтерпретованих ними ж. Це ясно унагляднив Митрополит Мстислав, у своїй промові, під час прийняття в УНДомі, в Сіднеї, 3.4.72 р. Цитую з пам'яті: «Сьогодні, на чужині, на свободі, здорова частина нашого народу зробила дуже багато з того, чого не могла зробити під окупантом, на рідних землях. Нпр. великим здобутком Української Православної Церкви, зокрема ж центру в Бавнд Бруку,

було видання «Історії Української Православної Церкви» проф. І. Власовського. Подумати лиш: упродовж більше, ніж 250 літ ми не мали власної історії нашої Церкви, а побирали її знання з написаного чужими, неприхильними, а то й ворожими нам людьми!». Сказано ясно, щиро, авторитетно. На жаль, і цей «Нарис Історії Української Православної Церкви» не вільний від пересудів супроти Католицької Церкви й Унії зокрема. Автор часто покликається на московських істориків і вживає їх аргументів. Справа історичних студій дещо краще виглядає в нас католиків. Зокрема ж після останньої війни, завдяки виданні документів з Ватиканських Архівів та їх студій. Та, на жаль, і ми поза наявністю перестарілого вже Пелеша (1880 р.), маємо ще добру науково-популяризаційну історію Г. Лужницького, шкільний підручник о. Ю. Федорова, а передовсім історію Проф. М. Чубатого (на жаль доведена лише до 1353 р.) та численні монографії, зокрема о. А. Г. Великого, ЧСВВ, досі не маємо повної, всесторонньої, об'єктивної історії нашої Церкви! З того ж, що появилось друком, щораз більше стає ясным, що Берестейська Унія — це не польська інтрига, як це сугерують москалі, а заслуга в її здійсненні не належить полякам чи Єзуїтам (твердження польських істориків), але, що це ініціатива самих українців, подумана, як спосіб повернення до церковної єдності, як середник збереження українського стану посідання і забороло проти польських і московських зазіхань знищити нас. Саме про причини-мотиви-спонуки, якими руководились українські контрагенти — творці Унії буде мова в понижчих рядках.

Перш усього, кілька уточнень:

а) Слово «Унія вживаємо в його властивому значенні: «З'єднання, а також для визначення Української Католицької Церкви в різних часах.

б) Виходимо з заложення, що Унія (тобто З'єднання Української Православної Церкви з Римським Апостольським Престолом, проголошене в Бересті Литовським, 1596 р., або перехід тої Церкви

з-під залежності царгородського патріарха під юрисдикцію Патріарха Західної Церкви — Папи), — це позитивне явище в житті українського народу.

Такою її — Унію — бачили і розуміли наші національні вороги, сусіди: Польща і Москва, і, кожна свій лад, хотіла зіпхати її на невластиві рейки, (Польща на латинізацію), або й зовсім знищити (Москва). І вже сама ця обставина — мученицький шлях Унії — це найкраще свідоцтво її органічної єдності з народом упродовж останніх 3 і пів століть. Унія себе виправдала, як національна віра і Церква тої частини українського народу, що до неї належав.

в) Коли говоримо про «московське православіє», то саме таке і маємо на увазі, не, як сукупність догм-правд християнської віри, (що спільна для всіх православних християн Сходу і Заходу), але його московську форму, включно з цареславієм-цезаропапізмом і претенсіями Третього Риму, і так хочемо відрізнити його від православія вселенського та українського часів передунійних, православія часів Петра Могили і відновленого православія в УАПЦ.

г) Візантія, Польща, Москва — уживаємо для визначення тих політичних і релігійних центрів.

г) Рим — уживаємо в розумінні лише релігійного центру, бо політичним, імперіальним центром, а'ля Москва чи Варшава, Рим для нас ніколи не був!

Саме тут криється велика хиба багатьох наших письменників і публіцистів, а навіть істориків-науковців, оте утотожнювання відношення Риму до нас і наших справ, нарівні вищезгаданих сусідів і ворогів.

Бо те, що Візантія вслід за релігійним впливом (бодай до часу свого політичного упадку) могла претендувати і на якийсь вплив політичний на Україні, то ще можна розуміти.

Що це робили: Москва і Польща, під різними претекстами, а зокрема релігійними, то це історичні факти і про них сьогодні говоритимемо; але твердження, що «Рим нас поневолив», що «Рим наш ворог», а'ля Москва чи Польща, — це істо-

ричний нонсенс.

Навпаки! Рим, часто одинокий, радше ставав в обороні українського католицизму а то й українського християнства взагалі, т. зн. українського народу, не лише проти насилля москалів, але і проти єдиновірних, і собі підлеглих поляків.

Ще заки говоритимемо про властиві причини Унії, належить назвати кілька факторів, які мали свій вплив і відношення до неї, а саме:

I. Упадок Візантії.

Останній візантійський базілевс Константин XI Палеолог (1446-53) відпокутував гордість і пиху своїх попередників. Проти нього стояла не лиш 160-тисячна армія бусурмен, але й нижче духовенство і нарід, що йшов походом вулицями Царгороду, кричучи: «воліємо турбан, ніж тіяру; краще під турків ніж під латинників!...»

І, справді, 30.5.1453 р., в год. 8 ранку, султан Магомед II в'їхав конем до престола церкви св. Софії і закликав: «Немає Бога, крім Аллаха, а Магомет його пророк!» (Гр. Лужницький, «Українська Церква між Сходом і Заходом», Філядельфія, 1954, ст. 155).

Візантія впала!

Вслід за політичним упадком Візантії, прийшов і її упадок духовий, релігійний. Грецькі патріярхи, — досі залежні від своїх цісарів, — відтепер залежні й запобігають ласки турецьких султанів.

Не зважаючи на такий свій незавидний (політичний) стан, грецькі патріярхи (силою церковного права про залежність Церкви-Дочки від своєї Церкви-Матері) все ще зберігають номінальну зверхність над просторою і багатою церковною провінцією — митрополією на Русі-Україні. Вони часто вдаються туди по пожертви, щоб ними підкупити чи задобрити своїх нових хлібодавців — турецьких султанів.

Для царгородських патріярхів, Україна була одним з джерел доходів на покриття розходів для султана і власних спорів.